

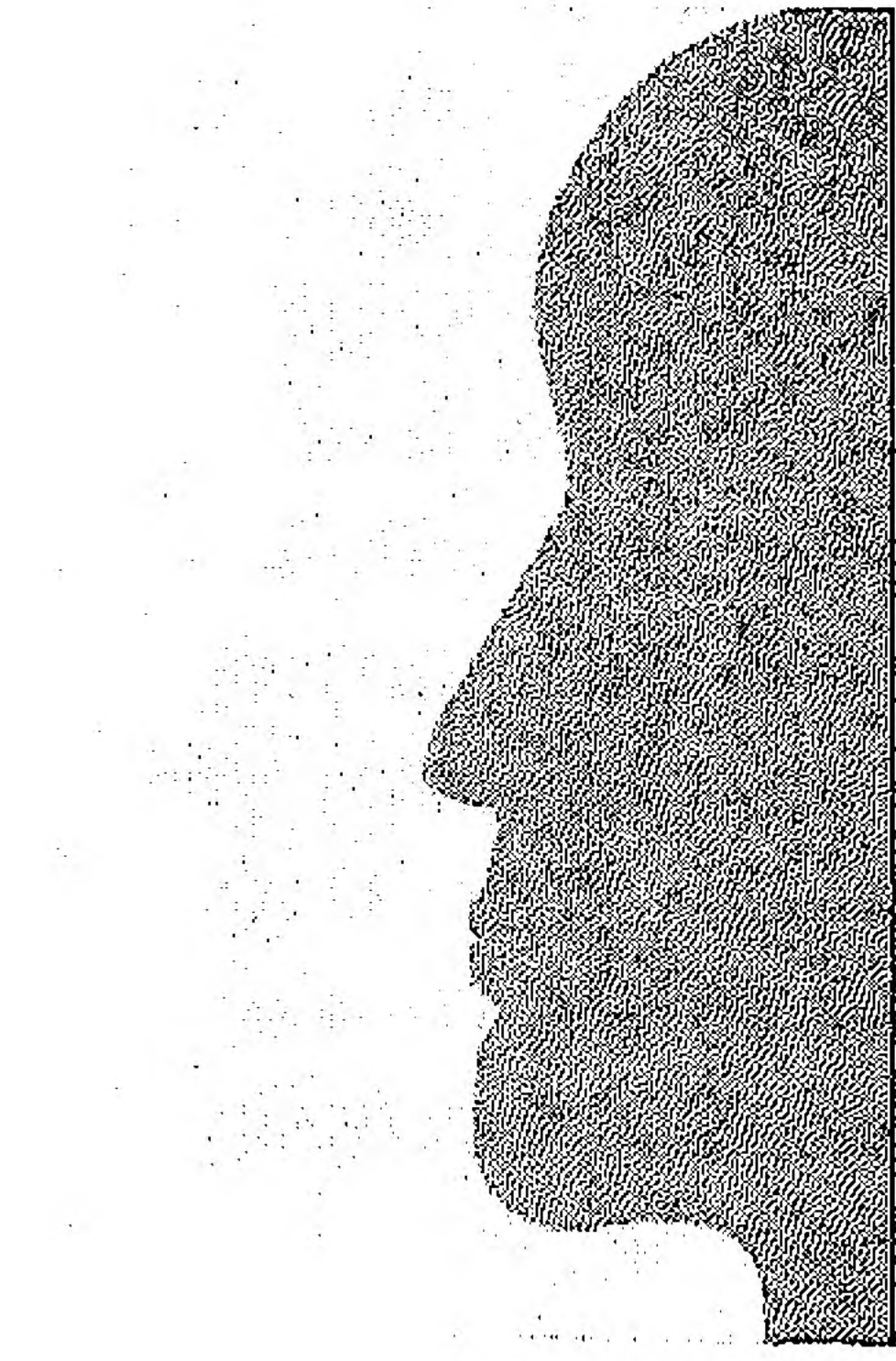
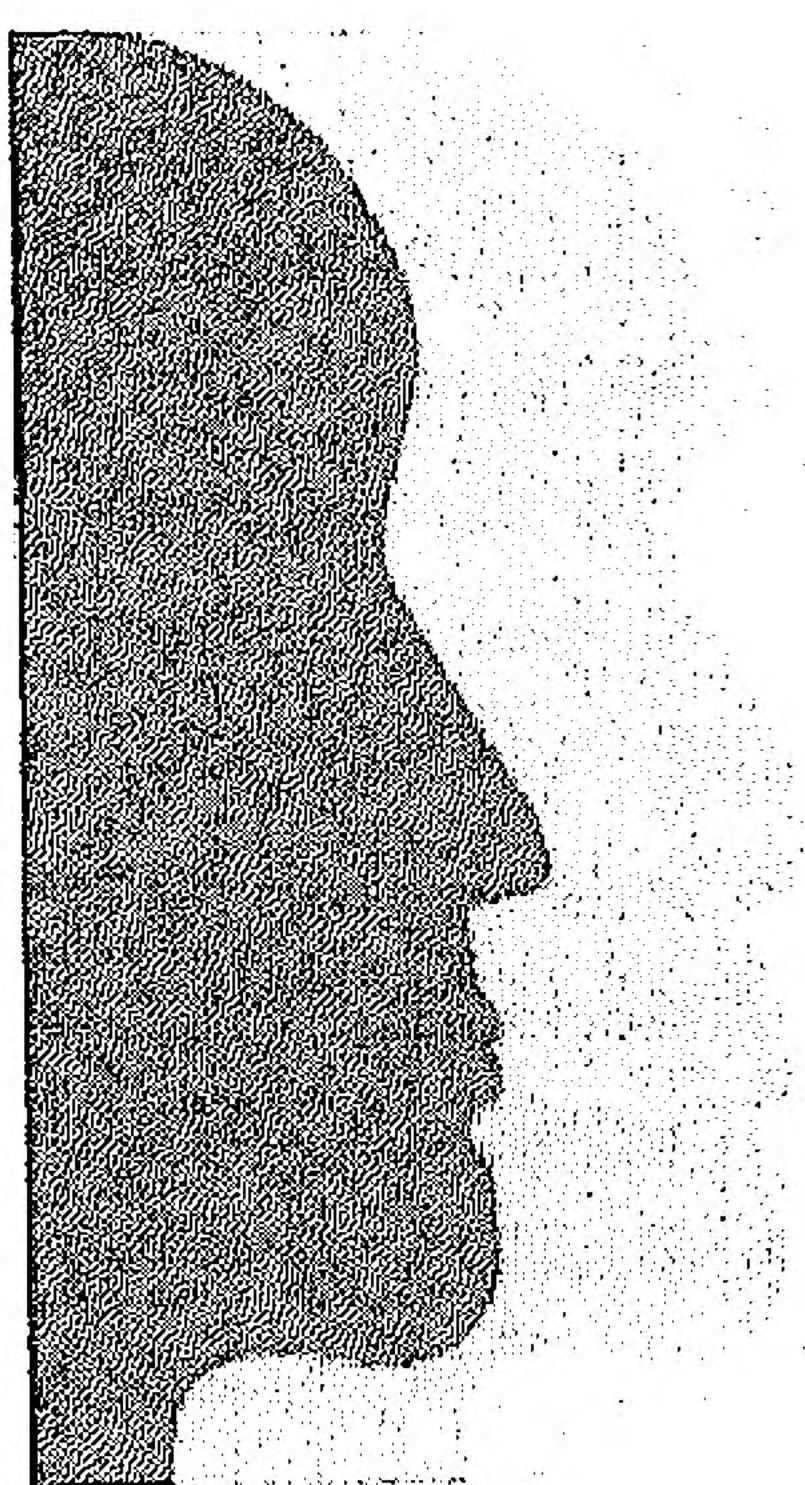
PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/23459>

Please be advised that this information was generated on 2017-12-05 and may be subject to change.

CALIGULA

Ongetwijfeld één van de mooiste theaterproducties van het afgelopen seizoen was de voorstelling Caligula van Het Zuidelijk Toneel. Nee, ik heb geen aandelen in de firma, maar ben wel een bewonderaar van dit meesterwerk van Camus over de tragische Romeinse keizer. Voor theatermakers blijkt het stuk keer op keer een opgave. Camus heeft van dit spel diverse versies gecomponeerd, van een eerste schets in 1937 tot een uiteindelijke bewerking in 1958. Het bevat alle existentiële thema's die de schrijver nu eenmaal niet in de koude kleren zijn gaan zitten. De belangrijkste personages zijn in de loop van de bewerkingen meegroeid met Camus' veranderende levensvisie. Vooral in de oorlogsjaren ondergingen ze een grondige transformatie.

De versie van Caligula uit 1941, waarvan de boys and girls uit het zuiden gebruik hebben gemaakt, heeft ook vandaag nog een verpletterende actualiteit. Want waar gaat het om? Na de dood van Caligula's grote liefde, zijn zus Drusilla, sterft er ook iets in deze hoofdpersoon en lijkt hij in wanhoop een knop om te zetten. Vanuit een geradicaliseerd besef dat 'eigenlijk niets zin heeft' stort Caligula zich op wat hij noemt: de ultieme logica van vrijheid. In de praktijk pakt dit uit als de meedogenloze uitoefening van de eigen wil, zonder hechting, zonder liefde, zonder grenzen. Caligula heeft macht. Niemand in zijn omgeving kan zich onttrekken aan zijn onverbidelijke agenda, niemand blijft gespaard: er vallen vele doden, tot en met zijn vriendin Caesonia toe.

De centrale tegenspeler van Caligula is Cherea, die de keizer om zijn macht benijdt, maar diens radicale koers niet durft of wenst te varen. Heen en weer geslingerd tussen eigenbelang en een vaag restje moreel besef dwaalt deze Cherea door het stuk. Met name de dialogen tussen Caligula en Cherea maken dat het stuk op een bepaald niveau gezien kan worden als een verbeelding van de koud-liberale agenda. De doorgesloten autonomie beangstigt Cherea, die spreekt namens 'de gewone man':

"Ik ben voor zekerheid," zo zegt hij aan het einde van het derde bedrijf, "ik heb dat nodig. En de meeste mensen zijn zoals ik. Ze kunnen niet leven in een wereld waarin de meest bizarre gedachte in één seconde binnendringt in de werkelijkheid – een wereld waarin zo'n gedachte binnendringt als een mes in een hart. Ook ik kan zo'n wereld niet aan. Ik hou mezelf het liefst in de hand... Aan jouw logica, Caligula, doe ik niet mee. Ik heb een andere opvatting over mijn plichten als mens..."

Kent U Caligula? Ik vermoed van wel. Want werk je momenteel in de gezondheidszorg dan kom je hem dagelijks tegen. Je ziet als het ware de invloed van zijn keizerrijk in het medisch mensbeeld opnieuw toenemen. En dat hoeft op zichzelf niet te verbazen, want gezondheidszorg is altijd al het veld geweest waar de vraag wat we ons nog aan een ander gelegen laten liggen steeds weer hardop wordt gesteld. Helaas wordt die vraag meer en meer op zijn Caligulaans beantwoord.

Want wat moeten we ons nog aan anderen gelegen laten liggen? In de media horen we vooral: wat niet. Zorg is uit, want zorg is niet jazzy en oogt niet lekker. 'Veel therapeuten ontlopen allochtone cliënten', schreeuwt mijn ochtendkrant mij vandaag tegemoet, 'omdat men geen zin heeft de andere culturele codes te leren'. En waarom ze zouden ook? Waarom zouden we die graad van nieuwsgierigheid naar een ander mens nog opbrengen? Hebben wij niet de handen vol aan onszelf? Ook gehandicapten raken meer en meer 'uit' nu het toenemend genetisch gevoel hiervoor zulke fijne 'oplossingen' aandraagt. Chronisch zieken raken uit: hadden ze maar handiger klant moeten spelen. Armen vallen uit: hadden ze maar rijker moeten zijn. Kortom, in de tautologieën van het verharde-ik staart Caligula ons in alle hoeken en gaten aan. En er lijkt maar weinig weerwoord te komen. Toch ogen de mensen niet gelukkiger. Net als in het theaterstuk lopen de inwoners van dit keizerrijk in radeloze cirkels over het toneel.

Men zou troost kunnen putten uit de gedachte dat Caligula voordat het doek valt altijd wordt uitgeschakeld. In de encenering van het Zuidelijk Toneel wordt zijn dood onderstreept door het hard aan diggelen slaan van een spiegel, die als een 'ken-uzelve' object de hele voorstelling midden op het toneel heeft gehangen, zodat vooral de mensen op de eerste rij er hun zondags-best in konden spiegelen. Toch kun je niet automatisch op een dergelijke afloop vertrouwen... want daarvoor is een opstand nodig. En waar is die tegenwoordig nog te vinden?

Godelieve van Heteren